

CPB Memorandum

Sector(en) : Groei, Kennis en Structuur
Afdeling(en)/Project : Vennootschapsbelasting
Samensteller(s) : D.P. Broer, B. Smid, F.A.M. van Erp
Nummer : 103
Datum : 30 november 2004

Economische effecten VpB-pakket

Recentelijk is besloten het tarief van de vennootschapsbelasting (VpB) te verlagen met 4,5%-punt. De financiering van de daarmee gemoeide daling van de VpB-opbrengsten vindt vooral door het bedrijfsleven zelf plaats. Daarvoor zijn verhogingen van indirecte belastingen en werkgeverspremies als belangrijkste bronnen van financiering opgenomen. Alhoewel het voorgestelde pakket vooral een belastingverschuiving binnen het bedrijfsleven betreft, zijn er op lange termijn positieve effecten voor de Nederlandse economie. Zo stijgt het BBP met circa ½% en daalt de werkloosheidsvoet met ½%-punt. Deze effecten zijn allereerst het gevolg van een netto lastenverlichting voor het bedrijfsleven die in het voorgestelde pakket besloten ligt. Daarnaast verminderen de voorgestelde maatregelen per saldo de versturende invloed van de belastingen op de allocatie van productiefactoren. Op lange termijn zijn de effecten voor het vorderingensaldo van de overheid beperkt.

1 Inleiding

Dit memorandum beschrijft de macroeconomische effecten op lange termijn van het VpB-pakket 2005 zoals voorgesteld door het kabinet en geamendeerd door de Tweede Kamer in de motie Verhagen, Van Aartsen en Dittrich. De kern van dit pakket is een verlaging van het statutair VpB-tarief met 4,5%-punt. Deze maatregel wordt voornamelijk gefinancierd met een verhoging van de opbrengsten van indirecte belastingen en premies voor bedrijven. Om ondernemingen die niet als vennootschap zijn georganiseerd te compenseren voor de hieruit voortvloeiende lastenverzwaring, is als flankerend beleid een verlaging van de inkomstenbelasting voorzien door verhoging van de zelfstandigenaftrek.

Voor de analyse van het VpB-pakket is gebruik gemaakt van het CPB-model Athena. Dit model onderscheidt meerdere bedrijfstakken en typen kapitaalgoederen. Omdat het model echter vooral gericht is op de lange termijn effecten, wordt in dit memorandum voorbij gegaan aan de effecten op korte en middellange termijn.

In paragraaf 2 komt de inhoud van het geanalyseerde VpB-pakket aan de orde en wordt het pakket vertaald in termen van lastenverlichtingen en -verzwaringen. Daarbij wordt ook kort aandacht besteed aan de betekenis daarvan voor de verschillende bedrijfstakken. In paragraaf 3 komen de economische effecten van het VpB-pakket aan de orde. Ook hier wordt na een macroeconomische beschouwing stil gestaan bij de effecten voor de bedrijfstakken.

2 VpB-pakket: nader beschouwd

2.1 Macroeconomisch

Het VpB-pakket zoals voorgesteld door het kabinet en geamendeerd door de Tweede Kamer resulteert in 2007 in een lastenverlichting voor het bedrijfsleven van 1 880 mln euro in de vorm van een VpB-verlaging door reductie van het statutair tarief met 4,5%-punt (zie tabel 2.1).¹ Het gelijktijdig verhogen van de lasten voor het bedrijfsleven is het belangrijkste element uit de financiële dekking van dit voornemen. Zo worden de energiebelastingen voor bedrijven en de werkgeversbijdragen aan de werknemersverzekeringen verhoogd met respectievelijk 525 mln en 260 mln euro. Door reparatiewetgeving bij de btw en een verhoging van de eindheffing voor werkgevers op het spaarloon ontstaan extra belastinginkomsten ter grootte van 300 mln euro. Verdere financiële dekking wordt gevonden door een nog nader in te vullen taakstelling om subsidies aan ondernemers te beperken (125 mln euro).² Tot slot leidt het opschonen van de accessoireslijst voor de de belasting op personenauto's en motorrijwielen (BPM) tot extra belastingopbrengsten ter waarde van 170 mln euro.

Het onbedoeld gebruik van het grijze kenteken door particulieren wordt aan banden gelegd en resulteert in een hogere belastingopbrengsten bij de belasting op personenauto's en motorrijwielen en de motorrijtuigenbelasting (MRB) worden verhoogd (totaal 300 mln euro). Daarnaast worden de opbrengsten van de loon- en inkomstenbelasting door verschillende maatregelen verhoogd met 475 mln euro.

Om ondernemingen die niet als vennootschap zijn georganiseerd te compenseren voor dit pakket van lastenverzwaringen vindt een verlaging van de inkomstenbelasting plaats door verhoging van de zelfstandigenaftrek (285 mln euro). Daarmee komt het totaal van de inkomstenderving

¹ In de oorspronkelijke voorstellen van het kabinet werd de verlaging van de VpB ex ante budgettair neutraal gefinancierd met onder andere afschaffing van de fiscale voordelen van het grijze kenteken. De motie Verhagen bevat verschillende wijzigingsvoorstellen, waaronder het handhaven van deze fiscale voordelen, en biedt voor het totaal pakket van wijzigingen een budgettair neutrale financiële dekking. De numerieke invulling van tabel 2.1 is daarmee een mix van de oorspronkelijke voorstellen van het kabinet voor de financiering van de VpB-verlaging en de door ons uit de motie Verhagen geselecteerde bronnen van financiering voor behoud van het grijze kenteken. Analoog aan het oorspronkelijke voorstel van het kabinet hebben we bij deze selectie het uitgangspunt van ex ante budgettaire neutraliteit gehandhaafd. Omdat de motie Verhagen meer wijzigingsvoorstellen en bronnen van financiering daarvoor omvat, is onze selectie voor discussie vatbaar. Gezien echter de omvang van de alternatieve bronnen van financiering zal een andere keuze, naar verwachting, maar een marginale invloed hebben op de in deze studie gerapporteerde economische effecten.

² In verband met het ontbreken van de nadere invulling van deze taakstelling is deze vooralsnog behandeld als een beperking van de productgebonden subsidies verstrekt aan de bedrijfstak overige tertiaire diensten.

Tabel 2.1 Maatregelen VpB-pakket en budgettaire consequenties (in mln euro)

	2005	2006	2007
Aanwending			
Verlaging algemene VpB-tarief	1 185	1 580	1 775
Verlaging tariefopstapje	55	80	105
Zelfstandigenaftrek	165	230	255
Verruiming budget MIA	15	20	30
Compensatie gehandicapten i.v.m. grijze kentekens	5	0	0
Totaal	1 425	1 910	2 165
Financiering			
Verhoging EB	370	450	525
Verhoging eindheffing werkgevers spaarloon	200	200	200
Netto opbrengst grondslageffect wnwz i.v.m. vervallen pc-prive en dubbelspaarloon	60	60	60
Bestrijding BTW-constructies roerende zaken	50	100	100
AWF-premie verhoging	200	200	200
Taakstelling subsidie ondernemers	0	105	125
Opschoning BPM accessoireslijst	170	170	170
Onbedoeld gebruik grijze kentekens	300	300	300
Loon- en inkomstenbelasting ^a	115	440	475
Totaal	1 465	2 025	2 155

^aBetreft o.a. aanpassen aanslaggrens IB, heffingsrente en autokostenfictie.

van de overheid in 2007 op 2 165 mln euro. Tegenover deze lastenverlichting staat een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven ter grootte van 1 345 mln euro en voor gezinnen ter grootte van circa 810 mln euro.³

De lastenverzwaring voor het bedrijfsleven leidt tot een versmalling van de grondslagen voor VpB en inkomstenbelasting van zelfstandigen. De extra kosten zijn immers fiscaal aftrekbaar. Bij een belastingtarief van circa 30% betekent dit een inkomstendering van rond de 400 mln euro. Samen met de lastenverzwaring voor gezinnen betekent deze derving van belastinginkomsten dat ex ante de overheid en gezinnen voor circa 1 210 mln euro de verlaging van de VpB meefinancieren. Het VpB-pakket is daarmee vergelijkbaar met een lastenverlichting voor het bedrijfsleven van circa 0,3% BBP, gecombineerd met een lastenverzwaring voor gezinnen van 0,2% BBP.

³ Hierbij is aangenomen dat de 170 mln euro extra BPM-opbrengsten door opschoning van de accessoireslijst voor 80% in een lastenverzwaring voor bedrijven resulteren en voor de overige 20% de lasten voor gezinnen verhogen.

2.2 **Bedrijfstakingen**

Op grond van de inhoud van het VpB-pakket kan à priori worden verwacht dat bedrijfstakingen met relatief veel vennootschappen meer zullen profiteren van de VpB-verlaging. Bedrijfstakingen met veel zelfstandigen hebben vooral profijt van de verhoging van de zelfstandigenaftrek. Naarmate de energie-intensiteit van een bedrijfstaking beperkter is, zal een bedrijfstaking minder hinder ondervinden van de lastenverzwaring waardoor het VpB-pakket voor deze bedrijven gunstiger uitvalt.

Op grond hiervan valt te verwachten dat de landbouw met veel zelfstandigen en de industrie met veel kapitaalgoederen, het meeste profijt hebben van het voorgestelde pakket. Binnen de industrie zal de chemie waarschijnlijk iets minder profiteren als gevolg van de hogere energie intensiteit.

3 Economische effecten

3.1 Inleiding

Structurele effecten op het BBP kunnen alleen ontstaan door structurele veranderingen in de arbeidsproductiviteit en/of structurele veranderingen in het effectief arbeidsaanbod. Via de evenwichtswerkloosheid zijn voor het effectief arbeidsaanbod onder andere wijzigingen in wig, marginale kapitaalkosten, marginale productiekosten en/of kostenaandelen relevant. Voor de structurele effecten van het VpB-pakket domineert het effect van de kapitaalkosten. In de volgende paragraaf wordt dit en andere macroeconomische effecten verder uitgewerkt. Daarna worden de economische gevolgen voor de bedrijfstakken belicht.

3.2 Macroeconomische effecten

Structurele effecten

Structurele effecten op het BBP zijn het gevolg van structurele wijzigingen in de arbeidsproductiviteit en/of in het effectief arbeidsaanbod. Het effectief arbeidsaanbod is afhankelijk van het (demografische) arbeidsaanbod en de evenwichtswerkloosheid. Zoals uiteengezet bij de beschrijving van de potentiële productie⁴ worden veranderingen in de evenwichtswerkloosheid onder andere veroorzaakt door wijzigingen in wig, marginale kapitaalkosten, marginale productiekosten en/of kostenaandelen.⁵

De wig stijgt als gevolg van de maatregelen uit het VpB-pakket. De werkgevers-wig stijgt vooral door de hogere bijdragen aan de werknemersverzekeringen. De wig van werknemers neemt toe door de maatregelen bij loon- en inkomstenbelasting.

De Nederlandse regelgeving met betrekking tot de fiscale afschrijvingen zorgt er voor dat het marginaal VpB-tarief van invloed is op de marginale kapitaalkosten. Zo leidt de voorgestelde daling van het marginaal VpB-tarief tot lagere kapitaalkosten. De omvang van de daling is daarbij afhankelijk van de levensduur van de kapitaalgoederen. Bij kapitaalgoederen met een levensduur van één jaar is het effect nihil.⁶ Bij kapitaalgoederen met een lange levensduur, zoals bedrijfsgebouwen, ontstaat de grootste daling van de kapitaalkosten die kan oplopen tot een

⁴ Zie CPB Memorandum no 4, "Potentiële groei volgens de productiefunctiebenadering", blz 10.

⁵ In bijlage A wordt uitgebreider op deze determinanten ingegaan.

⁶ Deze kapitaalgoederen zijn dan vergelijkbaar met het verbruik van intermediaire goederen en diensten waarvan de marginale kosten ook onafhankelijk zijn van het marginaal VpB-tarief.

daling van 6,9%.

Als gevolg van het voorgestelde VpB-pakket dalen de marginale productiekosten. Eerste oorzaak hiervan is de netto lastenverlichting voor bedrijven. Daardoor dalen vooral de marginale kapitaalkosten, terwijl er geen volledige financiële dekking tegenover staat die leidt tot een stijging van (marginale) kosten van andere productiefactoren. Maar ook bij een budgettair neutraal gefinancierde verschuiving tussen belastingen kunnen de marginale productiekosten dalen. Dit is dan wel afhankelijk van de gekozen vorm van financiering van het pakket en de substitutiemogelijkheden tussen productiefactoren. Bijvoorbeeld bij een ex ante neutraal gefinancierde verschuiving tussen VpB en energiebelastingen hebben de lagere marginale kapitaalkosten een neerwaarts effect op de marginale productiekosten, terwijl de verhoging van de energiebelastingen juist een opwaarts effect heeft. De mate van substitutie tussen de productiefactoren zal dan het netto effect op de marginale productiekosten bepalen. Verder is in dit verband het verschil tussen marginale en gemiddelde kosten van belang. Een ex ante neutraal gefinancierde verschuiving tussen belastingen zal de gemiddelde kosten (ex ante) onveranderd laten, maar dat betekent niet dat de marginale kosten ook gelijk hoeven te blijven. Bijvoorbeeld door een verschuiving van belastingheffing op vaste kosten naar belastingheffing op variabele productiekosten⁷, zullen de marginale productiekosten per saldo toenemen. De verlaging van de vaste kosten heeft immers geen effect op de marginale factorkosten en dus niet op de marginale productiekosten

De daling van het kostenaandeel van kapitaal is de vierde en laatste relevante invloed op de evenwichtswerkloosheid. De daling van dit kostenaandeel is het gevolg van lagere kapitaalkosten waarbij de invloed op het kostenaandeel niet volledig wordt gecompenseerd door de hogere kapitaalintensiteit van de productie.⁸

De neerwaartse invloed op de evenwichtswerkloosheid van de daling van de marginale kapitaalkosten en de daling van het kostenaandeel van kapitaal overtreft het opwaarts effect van de hogere wig en de lagere marginale productiekosten. Als gevolg van deze lagere evenwichtswerkloosheid neemt het effectief arbeidsaanbod toe en, bij een lichte stijging van de arbeidsproductiviteit als gevolg van de hogere kapitaalintensiteit, het BBP.

⁷ Vaste kosten zijn die productiefactoren of dat deel van de productiefactoren waarvan de inzet onafhankelijk is van de productie-omvang. Bijvoorbeeld overhead. Bij variabele productiekosten is er wel een relatie met de omvang van de productie en deze kosten zijn dan ook van invloed op de marginale productiekosten.

⁸ Dit effect is afhankelijk van de substitutie-elasticiteit.

Tabel 3.1 Lange termijn macroeconomische effecten VpB-pakket

	lange termijn ^a mutaties in %
Prijzen	
Loonsom per werknemer in bedrijven	- 0,0
Contractloon marktsector	- 0,4
Prijs particuliere consumptie	- 0,5
Prijs uitvoer goed., excl. energie	- 0,6
Prijs productie marktsector	- 1,2
Reële arb.kosten marktsector	1,1
Gebruiskosten kapitaal	- 3,8
Volumes	
Vol. particuliere consumptie	0,2
Vol. investeringen in gebouwen	1,6
Vol. investeringen in outillage incl. gww	1,7
Vol. investeringen in wegtransportmiddelen	0,8
Vol. investeringen in woningen	0,2
Vol. uitvoer goed., excl. energie	0,9
Vol. invoer van goederen excl. wederuitvoer	0,5
Vol. productie marktsector	0,8
Reëel netto nationaal inkomen	0,2
Bruto binnenlands produkt	0,6
Arbeidsproductiviteit marktsector	0,2
Werkgelegenheid marktsector (arb.jrn)	0,6
Totale werkgelegenheid (arb.jrn)	0,5
Totale werkgelegenheid (1000 personen)	46
Totaal arbeidsaanbod (1000 personen)	8
Werkloosheidsvoet	- 0,4
absolute verschillen	
Quoten en wig	
Arbeidsinkomensquote marktsector	1,0
Saldo lopende rekening perc. BBP	- 0,1
Wig (%)	0,4
waarvan indirecte belastingen	0,1
waarvan werkgeverswig	0,1
waarvan werknemerswig	0,2
EMU-saldo (%BBP)	0,0
Overheidsschuld (%BBP)	- 0,4

^aVoor de lange termijn is het effect na zestien jaar gekozen.

Prijzen

Voor alle typen van kapitaalgoederen dalen de kapitaalkosten als gevolg van de VpB-verlaging uit het pakket. Bij kapitaalgoederen met een lange levensduur, zoals bedrijfsgebouwen, is deze daling groter dan bij kapitaalgoederen met een korte levensduur, zoals computers en immateriële activa.

De daling van de kapitaalkosten vertaalt zich, ondanks een gelijktijdige maar kleinere stijging van andere indirecte belastingen, in een daling van de productiekosten en afzetprijzen op binnen- en buitenlandse markten (zie tabel 3.1).

Productie

De productie neemt als gevolg van de lagere afzetprijzen toe. Zo vertalen lagere afzetprijzen zich bij de verwerkende industrie in een versterking van de concurrentiepositie op de buitenlandse markten en een hogere uitvoer. Ook voor de binnenlandse intermediaire leveringen van goederen en diensten geldt dit concurrentievoordeel waardoor het aandeel van de binnenlandse intermediaire leveringen toeneemt ten koste van de invoer.

Behalve de uitvoer en de binnenlandse intermediaire leveringen nemen ook de investeringen toe. De verlaging van de kapitaalkosten leidt immers tot een kapitaalintensievere productiewijze en dat vergt extra investeringen in outillage en in bedrijfsgebouwen. Behalve investeringen van al in Nederland gevestigde bedrijven, omvat deze toename ook de investeringen van toetreders tot Nederlandse bedrijfstakken. Als gevolg van de verlaging van de VpB is de (netto) winstgevendheid van Nederlandse bedrijfstakken immers toegenomen.

Van outillage-investeringen is het invoeraandeel circa 50% zodat de hogere investeringen leiden tot een stijging van de invoer en binnenlandse productie. De bedrijfstak metaal als belangrijkste binnenlandse leverancier van deze kapitaalgoederen profiteert hier het meest van.

Voor de bedrijfsgebouwen geldt dat deze vrijwel volledig door de binnenlandse bedrijfstak bouw worden geproduceerd. De sterke toename van de investeringen in dit type kapitaalgoed betekent dan ook een productiestijging voor deze bedrijfstak.

Arbeidsmarkt en loonvorming

De toegenomen productie resulteert ondanks de hogere kapitaalintensiteit in een hogere arbeidsvraag. Om in de toegenomen behoefte aan werknemers te voorzien wordt niet alleen nieuw personeel geworven, maar ook een beroep gedaan op uitzendkrachten. De stijging van de werkgelegenheid betekent een daling van de werkloosheid en lokt additioneel arbeidsaanbod uit.

Ondanks de lagere werkloosheid dalen de contractlonen als gevolg van veranderingen in de werkgeverswage en prijzen. Via de prijscompensatie leiden de lagere afzetprijzen tot lagere contractlonen. De in het VpB-pakket voorziene verhoging van de werkgeversbijdragen aan de werknemersverzekeringen resulteert in een hogere werkgeverswage en de gedeeltelijke afwenteling hiervan draagt bij aan lagere contractlonen. Deze neerwaartse effecten domineren het opwaartse effect van de krappere arbeidsmarkt.

De daling van de contractlonen resulteert, ondanks de verhoging van de sociale lasten voor werkgevers en een stijging van het incidentele loon, in hogere reële arbeidskosten en lagere nominale loonkosten. Dit laatste betekent een verdere verlaging van de nominale productiekosten en afzetprijzen. Dit levert vervolgens een verdere versterking van de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven op.

Gezinshuishoudens

Op lange termijn is het effect van het VpB-pakket voor de particuliere consumptie positief. Daar gaat een periode met een lagere consumptie aan vooraf als gevolg van een daling van de reëel beschikbare inkomens. Deze daling wordt veroorzaakt door een lager nominaal beschikbaar inkomen en een beperktere daling van de consumptieprijzen. Voor uitkeringsgerechtigden komt de daling van het nominaal beschikbaar inkomen voort uit de koppeling van de uitkeringen aan de contractlonen en hogere belastingen. Voor werkenden worden de daling van de contractlonen en hogere belastingen maar gedeeltelijk gecompenseerd door een stijging van het incidenteel loon. Omdat de consumptieprijs een weging is van prijzen van binnen- en buitenlandse goederen en diensten, leidt de daling van de afzetprijzen van binnenlandse producten tot een kleinere daling van de consumptieprijs dan de daling van de contractlonen en uitkeringen. Daarnaast heeft het afschaffen van de voordelen van het grijze kenteken een opwaartse effect op de consumptieprijs.

Op langere termijn stijgt de werkgelegenheid en daalt derhalve het aantal uitkeringsgerechtigden. Deze verschuiving in de samenstelling van de sector gezinnen resulteert

voor de totale sector in een stijging van de reëel beschikbare inkomens en een toename van de reële consumptie.

Collectieve sector

Zoals beschreven in paragraaf 2.1 leidt het VpB-pakket ex ante tot een verslechtering van het EMU-saldo van circa 400 mln euro (0,1% BBP). Op lange termijn zijn de effecten voor het EMU-saldo beperkt als gevolg van inverdieneffecten bij de overheidsuitgaven en maar beperkte uitverdieneffecten bij de belastingen en premies. Belangrijkste determinanten hiervan zijn de hogere werkgelegenheid, hogere productie en de lagere lonen.

De daling van de loonvoet leidt tot lagere uitkeringen. Samen met de stijging van de werkgelegenheid leidt dit tot een vermindering van de collectieve uitgaven.

Lagere lonen en uitkeringen leiden tot een versmalling van de belastinggrondslag. Deze wordt echter gedeeltelijk gecompenseerd door de hogere werkgelegenheid waardoor de daling van de LB/IB-opbrengsten beperkt blijft.⁹

De uitverdieneffecten zijn ook beperkt bij de verhoging van de indirecte belastingen. Door de hogere belastingtarieven wordt de belastinggrondslag door substitutie van productiefactoren uitgehold, maar daar staat een verbreding van de grondslag tegenover door de toegenomen productie en dus factorvraag.

Op lange termijn daalt de schuldquote. Naast een beperkt effect van een lagere overheidsschuld door de cumulatie van verbeteringen van het EMU-saldo, wordt dit vooral veroorzaakt door het hogere BBP (noemer effect).

⁹ Omdat het in de analyse van het VpB-pakket gaat om de lange termijn effecten is de progressiefactor bij de LB/IB-opbrengsten op 1 gesteld. In vergelijking met de middellange termijn analyses (bv. verkiezingsprogramma's) waarin met een progressiefactor boven de 1 wordt gerekend, resulteert dit in een beperkter uitverdieneffect via de LB/IB.

3.3 Economische effecten voor bedrijfstakken

Aan de hand van de macroeconomische effecten en de samenstelling van het VpB-pakket zijn de effecten op en binnen bedrijfstakken niet direct te beoordelen. Zo zijn bedrijfstakken die relatief meer getroffen lijken te worden door de lastenverzwaringen wellicht in staat deze zonder afzetverlies aan hun klanten door te berekenen. Of, profiteren bedrijfstakken die initieel met hogere kosten en een afzetverlies worden geconfronteerd, op lange termijn van de productiegroei bij andere bedrijfstakken door de onderlinge leveranties. Verder zullen de effecten van de ontwikkeling van de contractlonen op alle bedrijfstakken invloed hebben. Tot slot is er de toe- en uittreding van ondernemingen. Op lange termijn zal namelijk in elke bedrijfstak door toe- en uittreding de winstgevendheid nihil zijn en worden dus zowel de vaste als variabele productiekosten in de afzetprijzen doorberekend. In een bedrijfstak die een stijging van productiekosten onvoldoende aan zijn klanten kan doorberekenen, zal derhalve op lange termijn sprake zijn van uittreding van ondernemingen. Voor de overblijvende bedrijven betekent dit een grotere afzet per onderneming en die zal op lange termijn voldoende zijn om opnieuw kostendekkend te produceren.

In het vervolg van deze paragraaf wordt ingegaan op de effecten voor drie grote bedrijfstakken, te weten industrie, bouw en overige tertiaire diensten.

Prijzen

De gevolgen voor de productiekosten en afzetprijzen van een bedrijfstak van het VpB-pakket zijn afhankelijk van de energie-intensiteit en het belang van kapitaalgoederen voor een bedrijfstak.

Voor de verwerkende industrie overtreft de daling van de kapitaalkosten van outillage en gebouwen de stijging die ontstaat door de verhoging van de energiebelastingen. Dalende productiekosten en afzetprijzen zijn het gevolg. Een daling die op termijn versterkt wordt door de daling van de loonkosten en van de aanschafprijzen van binnenlandse intermediaire leveringen.

In vergelijking met de industrie heeft de overige tertiaire dienstverlening een geringere kapitaal- en energie-intensiteit. De daling van de productiekosten is dan ook vooral het gevolg van lagere loonkosten en goedkoper geworden intermediaire leveringen.

Productie

Als gevolg van de lagere kapitaalkosten neemt de kapitaalintensiteit toe en daarmee de investeringen. Vooral de bedrijfstak bouw als leverancier van bedrijfsgebouwen heeft daardoor

een aanzienlijke stijging van de productie. Dit verspreidt zich als een olievlek over andere bedrijfstakken als toeleveranciers van de bouw.

Ook voor de bedrijfstak metaal leiden de toegenomen investeringen in outillage tot een stijging van de productie. Daarnaast profiteert deze bedrijfstak van de stijgende export als gevolg van de verbeterde concurrentiepositie op de wereldmarkt.

In vergelijking met andere bedrijfstakken profiteert de bedrijfstak overige tertiaire diensten, in termen van de daling van de kapitaalkosten, het minst van de VpB-verlaging. Dat betekent echter niet dat ook de productie van deze bedrijfstak daardoor minder zal toenemen. Ten eerste zijn de door deze bedrijfstak geleverde diensten voor een aanzienlijk deel onderdeel van de vaste kosten bij andere bedrijfstakken en daarmee onafhankelijk en onvermijdelijk voor de productie¹⁰. Ten tweede zijn deze diensten voor zover wel gerelateerd aan de productie in hoge mate complementair aan het gebruik van andere productiefactoren. Hierdoor zal het gebruik meegroeien met de productiestijging bij die andere bedrijfstakken en kan de beperktere daling van de kosten in de afzetprijzen aan die afnemers worden doorberekend zonder dat dit forse gevolgen heeft voor de afzet.

Tabel 3.2 Lange termijn effecten voor enkele bedrijfstakken

	Industrie excl. olie	Bouw	Tertiaire diensten (overig)
	mutaties in %		
Prijzen			
Productiekosten	- 0,7	- 0,5	- 0,7
Gebruiskosten kapitaal	- 4,5	- 3,1	- 2,9
Volumes			
Vol. investeringen in gebouwen	2,3	1,0	2,0
Vol. investeringen in outillage	2,2	0,8	1,2
Vol. uitvoer	0,9		
Vol. brutoproductie	1,0	0,7	0,6
Werkgelegenheid (dzd.arb.jrn)	10	5	7

¹⁰ Bijvoorbeeld de diensten geleverd door accountants, advocaten etc.

Bijlage A Effecten van verlaging VpB-tarief op evenwichtswerkloosheid

A.1 Inleiding

Deze appendix geeft een uitgebreidere beschrijving van de effecten van het VpB-pakket op de evenwichtswerkloosheid. De definitie van evenwichtswerkloosheid in CPB Memorandum no 4 (blz 10) vormt een geschikte stylering om de verschillende invloeden van het VpB-pakket op de evenwichtswerkloosheid te beschrijven. In dat memorandum is de evenwichtswerkloosheid gedefinieerd door

$$u^* = \frac{1}{\chi_3} \left[\chi_1 \ln \Lambda + \chi_2 \ln r p + \chi_0 + \ln M + (1 - \sigma) \frac{1 - \lambda}{\lambda} (\ln p_k - \ln c) \right] \quad (\text{A.1})$$

waarin u^* de evenwichtswerkloosheid, Λ de wig, $r p$ de replacement rate, M de mark up, p_k de marginale kapitaalkosten, c de marginale productiekosten, σ de substitutie elasticiteit in de productiefunctie en $1 - \lambda$ het kostenaandeel van kapitaal.

Bij de analyse van de effecten van het VpB-pakket zijn de replacement rate $r p$ en de mark up (M) onveranderd gebleven. Veranderingen in de evenwichtswerkloosheid (u^*) vinden hun herkomst derhalve in veranderingen in de wig (Λ), kostenaandeel (λ), de marginale kapitaalkosten (p_k) en de marginale productiekosten (c). In de volgende vier subparagrafen wordt van elk van deze vier determinanten de verandering in reactie op het VpB-pakket nader beschreven.

A.2 Wig

De financiële dekking van het VpB-pakket leidt maar de verhoging van de werkgeversbijdragen aan de sociale verzekeringen tot een stijging van de wig. Omdat bij de analyse van het VpB-pakket is afgezien van ex post budgettaire neutraliteit¹¹, ontstaat hieruit geen verdere effect op de wig.

Gegeven het beperkte opwaartse effect van het VpB-pakket op de wig is de opwaartse invloed op de evenwichtswerkloosheid gering.

¹¹ Het is immers niet op voorhand duidelijk welke belasting of welke overheidsuitgaven de effecten voor het EMU-saldo moet compenseren.

A.3 Marginale kapitaalkosten

De VpB heeft door de regelgeving ten aanzien van de afschrijvingen¹² een effect op de marginale kapitaalkosten. Zou dat niet het geval zijn dan zou de VpB een neutrale belasting zijn die geen invloed heeft op de kapitaalkosten en daarmee op de factorallocatie. In dat geval zou ook de invloed van de verlaging van het marginaal VpB-tarief op de evenwichtswerkloosheid verdwijnen.¹³

Gegeven dat door de regelgeving de marginale kapitaalkosten zullen dalen als het marginaal VpB-tarief daalt, zal tegen de achtergrond van vergelijking (A.1) de evenwichtswerkloosheid afnemen als, zoals in het CPB-model Athena het geval is, de substitutie elasticiteit kleiner is dan 1.

A.4 Marginale productiekosten

De daling van de marginale kapitaalkosten leidt ook tot een (kleinere) daling van de marginale productiekosten. Deze daling van de marginale productiekosten wordt maar gedeeltelijk gecompenseerd door de lastenverzwaringen als financiële dekking van de VpB-verlaging. Zoals in hoofdstuk 2 beschreven, is het VpB-pakket niet volledig ex ante budgettaire neutraal gefinancierd en bevat het voorstel bevat een aanzienlijke lastenverlichting. Maar ook als het VpB-pakket wel volledig ex ante budgettaire neutraal gefinancierd zou zijn, ontstaan om verschillende redenen effecten op de marginale productiekosten.

Een eerste effect ontstaat bij ex ante neutraal gefinancierde verschuiving van belastingen op productiefactoren door substitutie van productiefactoren. In een CES-productiefunctie, zoals in Athena gebruikt, met een positieve substitutie elasticiteit zal een ex ante neutraal uitgevoerde verschuiving van belastingen resulteren in lagere marginale productiekosten. Slechts bij afwezigheid van substitutie mogelijkheden is het effect op de marginale productiekosten nihil.

Een tweede reden voor effecten is gelegen in het onderscheid tussen marginale en gemiddelde lasten. Met een ex ante neutraal uitgevoerde verschuiving tussen belastingen blijft de gemiddelde lastendruk gelijk, maar kan de marginale druk per productiefactor veranderen.

¹² Zoals verschil tussen economische en fiscale afschrijvingsvoeten en afschrijvingen op basis van historische aanschafprijzen in plaats van vervangingswaarde.

¹³ Omdat in het VpB-pakket als financiële dekking enkele niet-productgebonden belastingen op kapitaal worden verhoogd, zou wel langs deze weg een opwaarts effect op de kapitaalkosten blijven bestaan.

Deze laatste is van invloed op de marginale productiekosten. Vaste kosten zijn een voorbeeld waarin in dit onderscheid tot uiting komt.¹⁴ In het VpB-pakket wordt de belasting op kapitaalgoederen verlaagd en (gedeeltelijk) gefinancierd met een verhoging van de energiebelasting. Kapitaalgoederen hebben, in vergelijking met energie, relatief veel vaste kosten waardoor de totale belastingheffing op vaste kosten per saldo afneemt, terwijl die op de variabele kosten juist toeneemt. Omdat de variabele kosten bepalend zijn voor de marginale productiekosten zullen deze stijgen.

A.5 Kostenaandeel

Omdat de productiefunctie voorziet in de mogelijkheid van substitutie tussen productiefactoren zal een verandering in de marginale factorkosten ook leiden tot veranderingen in de kostenaandelen. Zo heeft een stijging van de factorkosten, ceteris paribus, een opwaarts effect op het kostenaandeel van de betreffende productiefactor. Dit effect wordt beperkt en eventueel zelfs meer dan volledig gecompenseerd door een daling van de factorvraag. De omvang van deze daling is afhankelijk van de hoogte van de substitutie elasticiteit. Slechts als deze elasticiteit gelijk is aan 1 veranderen de kostenaandelen niet. Of in andere woorden, in dat geval leidt de kostenstijging tot een evenredige daling van de factorvraag. De factorvraag zal meer dalen dan de kostenstijging bij een elasticiteit groter dan 1. Bij een elasticiteit kleiner dan 1, zoals in Athena, zal de factorvraag onvoldoende dalen om het opwaarts effect op het kostenaandeel door de stijging van de factorkosten te compenseren.

In termen van vergelijking (A.1) zal in de daling van de marginale kapitaalkosten niet volledig gecompenseerd worden door een hogere kapitaalintensiteit. Het kostenaandeel van kapitaal $(1 - \lambda)$ zal derhalve afnemen en dat heeft per saldo een neerwaarts effect op de evenwichtswerkloosheid.¹⁵

¹⁴ Vaste kosten zijn die productiefactoren of dat deel van de productiefactoren waarvan de inzet niet afhankelijk is van de productie. Bijvoorbeeld overhead. Bij variabele kosten is die relatie met de productie-omvang er wel.

¹⁵ Herschrijf daarvoor vergelijking (A.1) eerst in termen van het kostenaandeel van kapitaal $(\pi = 1 - \lambda)$ zodat $u^* = \dots \frac{\pi}{1-\pi} (\ln p_k - \ln c)$ en dan differentiëren naar π .

A.6 Samenvattend

Het netto effect van een verlaging van het marginaal VpB-tarief op de evenwichtswerkloosheid is op voorhand niet duidelijk. Lagere marginale kapitaalkosten en een daling van het kostenaandeel van kapitaal leiden tot een lagere evenwichtswerkloosheid, terwijl lagere marginale productiekosten en hogere wig een tegengesteld effect hebben. Bij de voorstellen van het kabinet en de motie Verhagen c.s. domineert het effect van de marginale kapitaalkosten waardoor de evenwichtswerkloosheid per saldo afneemt.